

-
- **Passende perspectieven**
- **praktijkonderwijs**

Leerroutes taal

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

slo

Passende perspectieven praktijkonderwijs

Leerroutes taal

November 2015

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2015 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Auteurs: Mieneke Langberg, Nynke Jansma, Annette van der Laan, Corine Ballering

Informatie

SLO

Afdeling: po-so

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 665

Internet: www.slo.nl

E-mail: speciaalonderwijs@slo.nl

AN: 7.7388.666

Inhoud

1.	Inleiding	5
2.	Passende perspectieven in het praktijkonderwijs	7
2.1	Producten passende perspectieven praktijkonderwijs	7
2.2	Doelgroepen	9
2.3	Leerroutes en doelenoverzichten in samenhang	10
2.4	Gebruiksmogelijkheden	11
3.	Toelichting op de leerroutes taal	13
3.1	Doel en functies	13
3.2	Totstandkoming van de leerroutes en voorbeelden	14
3.3	Opzet van de leerroutes en voorbeelden	15
4.	Leerroutes en voorbeelden voor gesprekken	17
5.	Leerroutes en voorbeelden voor spreken	23
6.	Leerroutes en voorbeelden voor luisteren	29
7.	Leerroutes en voorbeelden voor lezen	35
8.	Leerroutes en voorbeelden voor schrijven	41
	Referenties	47
	Bijlage Niveaus voor spelling, interpunctie en grammaticale begrippen voor werkwoordspelling	49

1. Inleiding

In augustus 2010 is de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen van kracht geworden. In het Referentiekader taal en rekenen (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2009) staan taal- en rekendoelen geformuleerd die leerlingen in principe moeten beheersen op 12-, 16- en 18-jarige leeftijd. Eén van de doelen van het referentiekader is te komen tot een algemene niveauverhoging op het gebied van taal en rekenen.

Het hele onderwijsveld, van primair en speciaal (basis-)onderwijs tot en met middelbaar beroepsonderwijs, heeft te maken met de referentieniveaus, dus ook het praktijkonderwijs. Het praktijkonderwijs heeft een inspanningsverplichting om leerlingen referentieniveau 1F te laten bereiken. Voor leerlingen die kunnen doorstromen naar vervolgonderwijs is het zinvol als ook niveau 2F op onderdelen wordt behaald.

Op het eerste gezicht lijken formele taal- en rekendoelen niet goed te passen bij het 'gezicht' van het praktijkonderwijs. Kenmerkend voor leerlingen in het praktijkonderwijs is immers dat ze leren door te doen. Ook stelt het praktijkonderwijs voor iedere leerling individuele doelen. De niveaubeschrijvingen met abstract geformuleerde doelen van het referentiekader lijken daar ver vanaf te staan. Toch liggen er mogelijkheden, want er is weliswaar vastgelegd aan welke doelen gewerkt moet worden, maar er wordt geen uitspraak gedaan over de manier waarop een doel gehaald moet worden. Als enige onderwijssoort heeft het praktijkonderwijs bovendien de mogelijkheid om binnen de referentieniveaus keuzes te maken. Sommige doelen zijn wel degelijk haalbaar, op een bij de leerling passende manier en in voor de leerling relevante contexten. Andere doelen zijn wellicht haalbaar, maar minder zinvol gezien de vervolgloopbaan van de leerling.

In opdracht van het ministerie van OCW en in samenspraak met (ervarings-)deskundigen heeft SLO leerroutes voor taal en rekenen ontwikkeld voor verschillende doelgroepen binnen het praktijkonderwijs. Daarbij is voortgeborduurd op gemaakte keuzes binnen het project Passende perspectieven taal/rekenen voor het primair onderwijs en speciaal (basis)onderwijs. In deze publicatie wordt aangesloten bij de daar ontwikkelde leerroute voor leerlingen die doorstromen naar het praktijkonderwijs.

Sommige doelen zijn, zeker voor leerlingen in het praktijkonderwijs, gemakkelijker te bereiken via een praktijkles dan via een theorieles. Daarom is ook gekeken aan welke taal- en rekendoelen binnen praktijklessen gericht op een bepaalde sector gewerkt kan worden. Dit heeft geresulteerd in overzichten van taal- en rekervaardigheden die belangrijk zijn voor leerlingen als ze worden toegeleid naar arbeidsmatige taken binnen één van de vijf sectoren: consumptief, groen, logistiek, techniek en zorg & welzijn.

De complete uitwerkingen van de leerroutes voor taal en rekenen en de doelenoverzichten in sectoren zijn te vinden in drie aparte boekjes, te weten:

- Passende perspectieven praktijkonderwijs: leerroutes taal
- Passende perspectieven praktijkonderwijs: leerroutes rekenen
- Passende perspectieven praktijkonderwijs: doelenoverzichten taal en rekenen voor de sectoren.

We hopen met deze publicaties een instrument te bieden waarmee ook het praktijkonderwijs kan komen tot niveauverhoging op het gebied van taal en rekenen, zonder daarmee zijn eigenheid te verliezen.

2. Passende perspectieven in het praktijkonderwijs

De referentieniveaus taal en rekenen vormen sinds 2010 de basis voor het taal- en rekenonderwijs in het basisonderwijs, het speciaal (basis-)onderwijs, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. Met het Referentiekader taal en rekenen (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2009) is er een landelijk instrument beschikbaar om te reflecteren op doelen die haalbaar zijn voor leerlingen.

Voor het praktijkonderwijs is het behalen van de referentieniveaus niet verplicht, maar geldt referentieniveau 1F wel als streefdoel. Praktijkscholen denken dat dat niveau niet voor alle leerlingen haalbaar is. Ze vermoeden dat slechts 30% van de leerlingen niveau 1F voor taal zal halen, en 20% niveau 1F voor rekenen (Inspectie van het onderwijs, 2013). Scholen vermoeden bovendien dat de invoering van de referentieniveaus gevolgen zal hebben voor het aantal leerlingen dat nog kan doorstromen naar mbo. Naar verwachting wordt in de nabije toekomst het al dan niet 'halen' van niveau 1F / 2F een bepalende factor in de kans op succesvolle doorstroom. Hierbij spelen ook de invoering van de entreeopleiding en het verdwijnen van de drempelloze instroom op niveau 2 een rol (Schoonhoven & Van de Haan, 2013). Men heeft in het praktijkonderwijs de behoefte om aan te kunnen geven waar leerlingen zich bevinden in relatie tot de referentieniveaus. De verschillen tussen leerlingen zijn groot in het praktijkonderwijs. Volgens signalen uit de praktijk neemt de bandbreedte van leerlingen nog toe.

De Inspectie van het Onderwijs onderstreept (onder andere in het Toezichtkader vo 2013) de noodzaak om individuele leerroutes voor leerlingen te formuleren en de leerlingen te volgen bij hun individuele ontwikkeling. Hiertoe dient het praktijkonderwijs te werken met individuele ontwikkelingsplannen (IOP's), waarin wordt beschreven op welke vaardigheden of competenties het onderwijs is gericht en hoe de leerling zich op deze vaardigheden of competenties ontwikkelt. Het IOP is een dynamisch document dat periodiek wordt bijgesteld op basis van evaluatiegegevens over de feitelijke ontwikkeling van de leerling. De Inspectie van het Onderwijs constateert dat een aantal scholen nog moeite heeft om individuele leerroutes op te stellen en om een doel- en persoonsgerichte aanpak vorm te geven (Inspectie van het onderwijs, 2014).

2.1 Producten passende perspectieven praktijkonderwijs

Vanuit de bovengenoemde achtergronden heeft SLO in 2013 en 2014 gewerkt aan de ontwikkeling van leerroutes taal en rekenen voor het praktijkonderwijs met bijbehorende concretisering en voorbeelden, en aan doelenoverzichten voor de verschillende sectoren waarvoor het praktijkonderwijs opleidt.

Met de ontwikkeling van deze producten is het volgende beoogd:

1. *Zorgen voor doorlopende leerlijnen met basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs.*
In het kader van het project Passende perspectieven zijn eerder voor het basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs leerroutes op drie niveaus ontwikkeld voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Door hierop voort te bouwen wordt voorzien in een doorlopende leerlijn van (speciaal) basisonderwijs naar praktijkonderwijs. De leerroutes voor het praktijkonderwijs sluiten logischerwijs aan bij leerroute 3 voor het basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs. Deze route richt zich op leerlingen met minder cognitieve capaciteiten, die doorstromen naar het praktijkonderwijs of vso arbeid. Meer informatie over leerroutes en andere producten van Passende perspectieven voor primair onderwijs en speciaal (basis-)onderwijs is te vinden op www.passendeperspectieven.slo.nl.
2. *Tegemoetkomen aan de diversiteit van de doelgroep van het praktijkonderwijs.*
De grote verschillen tussen leerlingen in het praktijkonderwijs, onder meer wat betreft hun uitstroomperspectief, maken het noodzakelijk om meerdere leerroutes te definiëren. Bij de ontwikkeling van de leerroutes zijn vier doelgroepen onderscheiden; hierop wordt in paragraaf 2.2 nader ingegaan.
3. *Aansluiten bij de uitstroomperspectieven van leerlingen.*
De leerroutes geven een beeld van het gewenste beheersingsniveau van leerlingen aan het eind van het praktijkonderwijs: wat moeten leerlingen kennen en kunnen met het oog op hun eventuele vervolgonderwijs en hun toekomstige plaats in de maatschappij? De leerroutes bevatten doelbeschrijvingen die functioneel zijn in de context van wonen, werken, burgerschap en vrije tijd. De doelenoverzichten bij de sectoren brengen taal- en rekenvaardigheden in beeld die relevant zijn voor werk in de verschillende sectoren waarop het praktijkonderwijs leerlingen voorbereidt.
4. *Ondersteuning bieden bij de ontwikkeling van individuele leerroutes.*
Zoals gezegd wordt in het praktijkonderwijs gewerkt met individuele ontwikkelingsplannen. Leerroutes die gericht zijn op verschillende uitstroomperspectieven en doelgroepen, met daarbij concrete voorbeelden van relevante taken, kunnen behulpzaam zijn bij het vaststellen van individuele leerdoelen en het vormgeven van individuele onderwijstrajecten.
5. *Handvatten bieden om de voortgang van een leerling ten opzichte van de referentieniveaus duidelijk te maken.*
Er wordt in het praktijkonderwijs gestreefd naar het behalen van 1F en naar 2F op (relevante en haalbare) onderdelen. De leerroutes zijn gebaseerd op de doelen op niveau 1F en 2F van het referentiekader taal en rekenen en beschreven in de taal van de referentieniveaus. Dit biedt aanknopingspunten om inzicht te verkrijgen in de taal- of rekenontwikkeling van de individuele leerlingen en vergemakkelijkt de communicatie hierover tussen docenten, leerlingen en ouders.
6. *Ondersteunen bij de integratie van theorie en praktijk.*
Leren door doen is een effectieve manier van leren, juist in het praktijkonderwijs. Vertrekkend vanuit taal en rekenen leggen de leerroutes, met de toegevoegde concretisering en voorbeelden, een relatie met levensechte praktische taken. Andersom expliciteren de doelenoverzichten bij de sectoren leerdoelen voor taal en rekenen vanuit de praktijkvakken. Docenten kunnen met behulp van beide instrumenten de samenhang tussen theorie en praktijk versterken en transfer stimuleren. De instrumenten bieden handvatten bij de communicatie en samenwerking tussen taal-/ rekendocenten en praktijkdocenten. Hierop wordt in paragraaf 2.3 nader ingegaan.

2.2 Doelgroepen

Om recht te doen aan de diversiteit van leerlingen in het praktijkonderwijs is gekozen voor een indeling in vier doelgroepen. Deze indeling is gebaseerd op de huidige situatie op de scholen. Hoewel de indeling herkenbaar is voor scholen, zal deze indeling niet op elke school gehanteerd worden. Het kan voorkomen dat scholen doelgroepen samennemen. De onderscheiden doelgroepen en de voor deze groepen ontwikkelde leerroutes worden aangeduid met de letters A, B, C, D. De doelgroepen en leerroutes hebben de volgende kenmerken:

Doelgroep A: uitstroom naar mbo en loonvormende arbeid met kwalificatie; zelfstandig wonen

- Voor leerlingen die leerroute A volgen is minimaal referentieniveau 1F aan het eind van praktijkonderwijs vereist. Beter is een doorloop naar 2F (op onderdelen), met name in die domeinen die in de gekozen uitstroombranche of opleiding extra relevant zijn en die noodzakelijk zijn voor instroom in het mbo.
- Het startniveau ligt waarschijnlijk onder 1F.
- Er wordt rekening gehouden met alle transitiegebieden (werken, wonen, vrije tijd en burgerschap), dus niet alleen met het transitiegebied werken.

Doelgroep B: uitstroom naar loonvormende arbeid; zelfstandig wonen

- Voor leerlingen die leerroute B volgen kan worden toegewerkt naar referentieniveau 1F als streefniveau en 2F op een aantal onderdelen die in de door de leerling gekozen uitstroombranche extra relevant zijn.
- Het startniveau ligt onder 1F.
- Er wordt rekening gehouden met alle transitiegebieden (werken, wonen, vrije tijd en burgerschap).

Doelgroep C: uitstroom naar beschermde arbeid; begeleiding bij wonen

- Voor leerlingen in leerroute C kan worden toegewerkt naar referentieniveau 1F op onderdelen en zo mogelijk enkele onderdelen uit 2F.
- Het ontwikkelingsperspectief en het uitstroomprofiel van de individuele leerling bepalen mede op welke domeinen/onderdelen de meeste nadruk wordt gelegd.
- Het startniveau ligt onder 1F (onder leerroute 3).
- Er wordt rekening gehouden met alle transitiegebieden (werken, wonen, vrije tijd en burgerschap).

Doelgroep D: uitstroom naar arbeidsmatige dagbesteding; begeleide woonvorm

- Voor leerlingen in leerroute D kan worden toegewerkt naar referentieniveau 1F op onderdelen en zo mogelijk een enkel onderdeel uit 2F.
- Het ontwikkelingsperspectief en het uitstroomprofiel van de individuele leerling bepalen daarbij op welke domeinen/onderdelen de meeste nadruk wordt gelegd.
- Het startniveau ligt onder 1F (onder leerroute 3).
- Er wordt rekening gehouden met alle transitiegebieden (werken, wonen, vrije tijd en burgerschap).

2.3 Leerroutes en doelenoverzichten in samenhang

De in dit project ontwikkelde producten hebben als doel meer samenhang mogelijk te maken tussen aanleren, toepassen en integreren van reken- en taalvaardigheden. Leerlingen uit het praktijkonderwijs leren het beste door praktische, betekenisvolle en levensechte taken uit te voeren: 'leren door doen'. De nadruk ligt op het aanbieden van integrale, realistische opdrachten waarin taken uit transitiegebieden, werken, wonen, vrije tijd en burgerschap geïntegreerd worden met bijvoorbeeld taal en rekenen. Maar niet alle heil kan worden verwacht van het leren van taal en rekenen door middel van geïntegreerde en praktische opdrachten. Voorwaardelijke kennis en vaardigheden dienen te worden aangeleerd en geoefend. Het is daarbij belangrijk is dat de geleerde kennis rond taal en rekenen gekoppeld wordt aan de te leren taal- en rekenvaardigheden in de praktijkvakken. Voor deze koppeling tussen theorie en praktijk is afstemming binnen de school noodzakelijk.

Een simpel voorbeeld: leerlingen leren in de rekenles en in de praktijk om te werken en te meten met een schuifmaat. De nadruk in de rekenlessen ligt op de inzichten, kennis en vaardigheden die leerlingen nodig hebben om de resultaten goed te kunnen interpreteren en er correct mee om te gaan. En in de praktijkles leren ze hoe je de schuifmaat moet gebruiken. Daarbij moeten de rekendocent en de praktijkdocent wel dezelfde taal gebruiken, anders is het voor de leerling lastig om de transfer te kunnen toepassen.

Daarom zijn zowel aparte leerroutes taal en rekenen ontwikkeld als ook uitwerkingen voor de integratie van die reken- en taaldoelen in levensechte praktische taken. Dus niet óf-óf maar én-én.

Deze gedachte komt ook tot uiting bij De Maa (2009) en bij Jansma, Van Kleunen en Leenders (2009). De Maa spreekt over een 'drieslag taal' en beveelt aan om in te zetten op drie mogelijkheden:

1. taal integreren in alle vakken, in competentiegerichte opdrachten en in de beroepspraktijkvorming;
2. taalontwikkeling in de lessen Nederlands;
3. individuele taaloefening of remedial teaching.

Individuele oefening of remedial teaching wordt hier toegevoegd als derde 'punt van de driehoek'. Opgemerkt moet worden dat naarmate leerlingen meer maatwerk aangeboden krijgen, de taal- of rekenlessen en de individuele oefening meer met elkaar samenvallen.

Dezelfde gedachtegang is ook toepasbaar voor rekenen: beide vakken kennen momenten van kennisoverdracht, individuele oefening en toepassing in de praktijk. Taal en rekenen zijn dus niet alleen een taak van de taal- en rekendocent. Het is van belang dat ook in de vaklessen en stages aandacht wordt besteed aan taal en rekenen. Dit vraagt om een doordacht taal- en rekenbeleid en om nauwe afstemming en samenwerking binnen het docententeam.

2.4 Gebruiksmogelijkheden

In combinatie met de leerroutes voor het basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs bieden de nu ontwikkelde instrumenten zicht op de gewenste begin- en eindniveaus van leerlingen in het praktijkonderwijs. Hieronder wordt kort aangeduid welke gebruiksmogelijkheden er zijn voor de verschillende producten.

Concreet kunnen de **leerroutes voor taal en rekenen** gebruikt worden om:

- op zowel klas- als schoolniveau bewust keuzes te maken in beoogde einddoelen of tussentijds te behalen doelen voor een leerling of een groep leerlingen (en die vast te leggen in IOP's en onderwijsprogramma's);
- het taal- en rekenonderwijs te plannen;
- de te behalen einddoelen inzichtelijk te maken voor leerlingen en ouders;
- in een cyclisch proces te kunnen volgen waar een leerling zich bevindt ten opzichte van de gestelde doelen en zo nodig de beoogde einddoelen te kunnen bijstellen;
- de communicatie tussen taal-, reken- en praktijkdocenten te bevorderen.

De bij de leerroutes ontwikkelde **concretisering en voorbeelden** kunnen gebruikt worden:

- om meer inzicht te krijgen in wat met een reken- of taaldoel wordt bedoeld;
- als voorbeeld en inspiratiebron om aan de reken- of taaldoelen te werken en passende lesactiviteiten en leermiddelen te selecteren of te ontwikkelen.

De **doeloverzichten voor de sectoren** kunnen gebruikt worden om:

- voor praktijkdocenten inzichtelijk te maken dat naast het aanleren van praktische vaardigheden ook aandacht besteedt moet worden aan de taal- en rekenvaardigheden die van belang zijn (en soms ook voorwaardelijk zijn) om binnen de context van een sector een taak goed uit te kunnen voeren;
- af te spreken hoe de docenten van verschillende vakken (samen) gaan werken aan de realisering van de taal- en rekendoelen in zowel de praktijklessen als de vaklessen taal en/of rekenen;
- leerlingen en ouders inzicht te geven in de te bereiken doelen en de voortgang van de leerling in de context van een sector. Dit is onder meer van belang bij het bepalen van zijn toekomstperspectief.

Uit ervaring met het gebruik van de leerroutes van Passende perspectieven in het primair onderwijs en speciaal (basis)onderwijs blijkt een planmatige manier van werken (zoals opbrengst- of handelingsgericht werken) aan te bevelen bij het samenstellen van het onderwijsaanbod. Het betreft een cyclisch proces waarin een aantal stappen doorlopen kan worden. Dit wordt ook bevestigd door de bevindingen van een kleinschalig pilot met een aantal scholen voor praktijkonderwijs, die ervaringen hebben opgedaan met het gebruik van Passende perspectieven in het praktijkonderwijs. Daaruit blijkt dat op een systematische en planmatige manier werken met de leerroutes bijdraagt aan het doelgericht samenstellen van een passend onderwijsaanbod.

3. Toelichting op de leerroutes taal

SLO heeft in samenwerking met experts van onderwijsondersteunende instellingen en scholen in het praktijkonderwijs leerroutes taal ontwikkeld voor de eerder genoemde vier doelgroepen (zie 2.2). Het zijn doelenoverzichten die gebruikt kunnen worden bij het werken met deze leerlingen aan referentieniveau 1F en voor sommige doelgroepen en onderdelen ook aan referentieniveau 2F.

Er zijn uitwerkingen gemaakt van de domeinen taal: luisteren, gesprekken, spreken, lezen (van zakelijke teksten) en schrijven van het referentiekader taal.. Voor taalverzorging verwijzen we naar het domein schrijven. De leerroutes taal gaan ervan uit dat voor leerlingen in het praktijkonderwijs, het schrijfonderwijs zich met name dient te richten op functionele schrijftaken. Omdat taalverzorging hier een onderdeel van is, is hiervoor geen aparte leerroute ontwikkeld. Keuzes met betrekking tot taalverzorging zijn afhankelijk van de functionele taak. Voor het subdomein 'lezen van fictionele, narratieve en literaire teksten' is ook geen leerroute uitgewerkt. Bij het lezen van fictie gaat het bij leerlingen in het praktijkonderwijs niet zozeer om het nastreven van beheersing van alle doelen van het referentiekader taal, maar om de leesbeleving. Leesmotivatie is bij leerlingen in het praktijkonderwijs belangrijk om leesdrempels te overwinnen en woordenschat en zelfvertrouwen te vergroten.

In dit hoofdstuk wordt toegelicht waarvoor de leerroutes taal bedoeld zijn (3.1) en hoe ze tot stand zijn gekomen (3.2). Vervolgens wordt in paragraaf 3.3 de opbouw van de leerroutes toegelicht. De complete set leerroutes taal (met daarbij voorbeelden van taaltaken) is te vinden in de hoofdstukken 4 tot en met 8.

Deze uitwerkingen zijn ook op A3-formaat beschikbaar. (www.passendeperspectieven.slo.nl)

3.1 Doel en functies

De leerroutes taal beschrijven het gewenste taalbeheersingsniveau van leerlingen met een bepaalde uitstroombestemming: wat moeten leerlingen kennen en kunnen als ze het praktijkonderwijs verlaten, met het oog op hun maatschappelijk perspectief, zoals het beroep dat ze gaan uitoefenen. De leerroutes zijn gebaseerd op de fundamentele niveaus 1F en 2F van het referentiekader taal (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2009). Samen met de leerroutes voor het basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs (Langberg, Leenders en Koopmans, 2012) vormen ze de basis voor een doorgaande lijn in het taalonderwijs aan leerlingen in het praktijkonderwijs.

De leerroutes zijn overzichten van doelstellingen. Ze zijn ontwikkeld om scholen te ondersteunen om het taalniveau van de leerling in te schatten en op basis daarvan het onderwijs te plannen. De leerroutes en de beschreven gebruiksmogelijkheden (zie paragraaf 2.4) bieden handvatten om in gezamenlijke setting, bijvoorbeeld met intern begeleider, taal- en praktijkdocenten, het (taal)onderwijs vorm te geven. De leerroutes, in combinatie met de doelenoverzichten van de taalvaardigheden in de diverse sectoren (zie *Passende perspectieven voor het praktijkonderwijs: doelenoverzichten voor de sectoren*. SLO, 2015) en de voorbeelden van taaltaken bij de leerroutes, zijn hulpmiddelen om het gesprek over het gewenste taalniveau van leerlingen vanuit de verschillende invalshoeken te ondersteunen. Omdat iedere leerling anders is en omdat taalverwerving geen lineair proces is, zijn de leerroutes alleen op

eindniveau beschreven en zijn er geen tussenstappen aangegeven. Het is aan de school om de leertrajecten van de leerlingen te bepalen en daar invulling aan te geven.

3.2 Totstandkoming van de leerroutes en voorbeelden

De keuzes in de taaldoelen zijn gemaakt op basis van de volgende stappen (waarbij keuzes telkens op grond van verzamelde feedback bijgesteld werden):

1. analyse op basis van vooronderzoek. Welke taalvaardigheden hebben leerlingen nodig met het oog op een bepaalde uitstroom? Deze analyse is voorgelegd aan taal- en doelgroepexperts. Hierbij is ook rekening gehouden met de haalbaarheid gezien het (gewenste) instroomniveau uit het basisonderwijs (leerroute 3 van Passende perspectieven basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs, zie <http://www.passendeperspectieven.slo.nl/taal/routes/>).
2. keuzes tussen domeinen. Zijn alle domeinen belangrijk om uit te werken in een leerroute, of zijn bepaalde domeinen minder of meer relevant voor leerlingen in het praktijkonderwijs? Uit de analyse en gesprekken met experts en het veld bleek bijvoorbeeld een hoger niveau haalbaar en relevant voor de mondelinge taalvaardigheden dan voor schrijven.
3. keuzes binnen een domein. Welke doelen zijn relevant en haalbaar? Het bleek nodig om een onderscheid te maken tussen door de leerling te behalen doelen (beheersingsdoelen), doelen waar u wel aandacht aan besteedt in uw onderwijs maar die niet (helemaal) behaald hoeven te worden door de leerling (aanbodsdoelen), en doelen die u in uw onderwijsaanbod kunt overslaan. De keuzes van de doelen voor de vier verschillende doelgroepen zijn in meerdere rondes voorgelegd aan (veld)experts.
4. concretisering met voorbeelden. Welke voorbeelden kunnen per domein en per doelgroep genoemd worden met het oog op een bepaalde uitstroom? Uit diverse bronnen is een selectie gemaakt van voorbeelden per domein en doelgroep. Deze voorbeelden zijn voorgelegd aan docenten in het praktijkonderwijs.

Tot slot nog enkele opmerkingen over de gemaakte keuzes bij de totstandkoming van de leerroutes taal. Het onderscheid tussen te behalen doelen en doelen waaraan u wel wilt werken maar die leerlingen niet noodzakelijk hoeven te behalen, is ingegeven door de ervaring dat sommige doelen lastig te realiseren zijn, maar toch zo belangrijk dat ze wel moeten worden aangeboden. Dit geldt bijvoorbeeld voor het afleiden van woordbetekenissen uit de vorm, woordsoort, samenstelling of context. In het onderwijsaanbod kunnen met aangepaste ondersteuning en uitleg moeilijke vaardigheden worden behandeld, bijvoorbeeld door het aanbieden van bouwstenen, het aanleren van strategiegebruik of standaardformuleringen. Ook hulpmiddelen zoals ondersteunende software bij het technisch lezen kunnen ingezet worden om met ondersteuning aan doelen te werken. Voor het basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs zijn door SLO overzichten gemaakt met mogelijke aanpassingen in het onderwijs aan leerlingen met verschillende beperkingen; deze kunnen ook voor het praktijkonderwijs bruikbare handvatten bieden. Deze zogenoemde maatwerkaanpassingen zijn te vinden op <http://www.passendeperspectieven.slo.nl/taal/maatwerk/>.

Naast de leerroutes met doelen zijn per domein voorbeelden uitgewerkt, om aan te geven welke concrete taaltaken per doelgroep relevant kunnen zijn (figuur 3). Hierbij is ernaar gestreefd om voorbeelden op te nemen uit de contexten van school en werk (in verschillende sectoren), wonen, burgerschap en vrije tijd. De voorbeelden zijn opgebouwd van makkelijkere taaltaken en taken die voor alle leerlingen relevant zijn in de genoemde contexten, naar complexere taken, die vaak ook specifiek gebonden zijn aan een bepaalde (werk)context (te lezen van rechts naar links). De voorbeelden van taaltaken zijn cumulatief: leerlingen in leerroute A beheersen de taken genoemd in de kolom 'leerroute A' als de taken genoemd bij de leerroutes B, C en D.

LUISTEREN - Voorbeeldtaken	
Leerroute A	Leerroute B
<p>Als leerroute B, plus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitleg over de regels van het kinderdagverblijf of ehbo-voorschriften; • uitleg over verschillende snij-, kook-, opslag- en schoonmaaktechnieken; • uitleg over het gebruik van verschillende (fiets-, installatie-, motorvoertuig-) gereedschappen en (fiets-, installatie-, motorvoertuig-) onderdelen; • instructies van ouders over de verzorging van hun kind op het kinderdagverblijf; • een discussieprogramma over jongeren en sport • een advies van de (huis)arts. 	<p>Als leerroute C, plus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • werkinstructies en -voorschriften; • uitleg over hoe je een lichtbron kunt aanleggen; • uitleg over de werking van een verbrandings- of dieselmotor; • een instructie over het schoonmaken van onderdelen; • een instructie over het verwijderen van behang; • uitleg van een kok tijdens een stage; • de hoofdpunten uit een nieuwsbericht • sportinstructies; • een televisieprogramma als Puberruil.

Figuur 3. Concretisering van leerroute luisteren met voorbeelden van taaltaken

Onderaan elke concretisering van de leerroute staan twee steeds terugkerende 'continua' (figuur 4):

- van concrete taaltaken naar abstractere en minder contextgebonden taaltaken;
- van het met veel hulp uitvoeren van taaltaken naar het steeds zelfstandiger en met minder hulp uitvoeren;

Hiermee wordt aangegeven dat een taalkaak makkelijker of moeilijker te maken is naarmate de taak met minder hulp of op een abstracter niveau uitgevoerd moet worden.

Figuur 4. Verschillen in moeilijkheidsgraad van taaltaken voor luisteren

4. Leerroutes en voorbeelden voor gesprekken

Leerroutes taal praktijkonderwijs – gesprekken (1F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	----------------------------------

GESPREKKEN NIVEAU 1F

Taken

	A	B	C	D
1. Deelnemen aan discussie en overleg				
Kan de hoofdpunten volgen				
Kan de eigen mening verwoorden en onderbouwen met argumenten				
Kan luisteren naar meningen en opvattingen en een reactie geven				
Kan kritisch luisteren				
2. Informatie uitwisselen				
Kan in gesprekken binnen en buiten school informatie geven en vragen				
Kan luisteren naar informatie en een reactie geven				
Kan kritisch luisteren en informatie beoordelen				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Beurten nemen en bijdragen aan samenhang				
Kan een kort gesprek beginnen, gaande houden en beëindigen				
Afstemming op doel				
Kan gesprekken voeren om informatie en meningen uit te wisselen				
Kan uitleg of instructie geven				
Kan uitleg of instructie volgen				
Herkent gesprekssituaties en kan passende routines gebruiken				
Afstemming op de gesprekspartner(s)				
Kan de gesprekspartners redelijk volgen tenzij ze voor onverwachte wendingen in het gesprek zorgen				
Kan woorden ondersteunen met non-verbaal gedrag (glimlachen tijdens een begroeting)				
Woordgebruik en woordenschat				
Beschikt over voldoende woorden om te praten over vertrouwde situaties en onderwerpen				
- maar zoekt nog regelmatig naar woorden en varieert niet veel in woordgebruik				
Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing				
De uitspraak is duidelijk genoeg om de spreker te kunnen volgen, ondanks een eventueel accent, verkeerde intonatie, onduidelijke articulatie en/of haperingen				
Gebruikt eenvoudige zinsconstructies redelijk accuraat				

Leerroutes taal praktijkonderwijs – gesprekken (2F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	----------------------------------

GESPREKKEN NIVEAU 2F

Taken

	A	B	C	D
1. Deelnemen aan discussie en overleg				
Kan meebespreken wat er gedaan moet worden en bijdragen aan de planning				
Kan tijdens een discussie of overleg (op beleefde wijze) een probleem verhelderen, een overtuiging of mening, instemming of afkeuring uitdrukken en commentaar geven op de visie van anderen				
2. Informatie uitwisselen				
Kan informatie vragen en geven aan instanties binnen en buiten school				
Kan informatie verzamelen en verwerken via het houden van een vraaggesprek				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Beurten nemen en bijdragen aan samenhang				
Kan de juiste frase gebruiken om aan het woord te komen				
Kan een reactie uitstellen totdat hij de bijdrage van de ander geïnterpreteerd en beoordeeld heeft				
Afstemming op doel				
Kan het eigen gespreksdoel tot uitdrukking brengen				
Kan doelgericht doorvragen om de gewenste informatie te verwerven				
Afstemming op de gesprekspartner(s)				
Kan het spreekdoel van anderen herkennen en reacties schatten				
Kan het verschil tussen formele en informele situaties herkennen en begrijpen				
Maakt de juiste keuze voor het register en het al dan niet hanteren van taalvariatie (dialect, jongerentaal)				
Woordgebruik en woordenschat				
Beschikt over voldoende woorden om zich te kunnen uiten				
Het kan soms nodig zijn een omschrijving te geven van een onbekend woord				
Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing				
De uitspraak is duidelijk verstaanbaar, ondanks een eventueel accent, af en toe een verkeerd uitgesproken woord en/ of haperingen				
Vertoont een redelijke grammaticale beheersing				
Aarzelingen en fouten in zinsbouw zijn eigen aan gesproken taal en komen dus voor, maar worden zo nodig hersteld				

GESPREKKEN - Voorbeeldtaken

Leerroute A

Als leerroute B, plus:

- een gast die wil weten of hij vegetarisch kan eten in het restaurant doorverwijzen naar een collega die het weet;
- aan een leidinggevende of ervaren collega vertellen over de resultaten van je werk;
- een gesprek voeren volgens de regels van de bedrijfspolicy;
- klachtgesprek voeren met een klant;
- duidelijk je mening geven in een gesprek met een leidinggevende of ervaren collega;
- problemen bespreken met je leidinggevende in een gesprek;
- klagen over geluidsoverlast.

Leerroute B

Als leerroute C, plus:

- uitleg volgen over de volgorde van het dekken van een tafel en aangeven wat jij nodig hebt om het zelf te doen;
- aangeven of je de fiets kunt repareren of niet en wanneer de fiets klaar is;
- een praatje maken met een klant of onbekende collega;
- een probleem aankaarten tijdens een werkoverleg;
- in een gesprek beargumenteren welke aspecten van plantverzorging je aanspreken;
- een passende reactie geven op een verzoek om een aanpassing in een gerecht;
- uit jezelf aan een leidinggevende of ervaren collega vertellen dat de werkzaamheden klaar zijn;
- medicijnen bestellen;
- vragen om uitleg over een sport of hobby.

Abstracter, minder contextgebonden

Zelfstandiger, met minder hulp

GESPREKKEN - Voorbeeldtaken

Leerroute C

Leerroute D

Als leerroute D, plus:

- informatie over een product vragen in een winkel;
 - uitleggen waarom je met een schoffel of een hark gaat werken na uitleg over het gebruik ervan;
 - een gesprek voeren aan de kassa of in een bedrijf (bijvoorbeeld een tuincentrum);
 - aangeven of je een gerecht kan maken op basis van een recept of niet;
 - overleggen over werkzaamheden met een leidinggevende, stagebegeleider of ervaren collega;
 - een afspraak maken voor of met een klant;
 - gasten verwelkomen in een restaurant en de bestelling opnemen;
 - een gesprek voeren over hoe je je kamer kunt opruimen en vertellen wat jij het eerst gaat opruimen en waarom;
 - vragen stellen tijdens een werkoverleg;
 - met je leidinggevende praten voordat er problemen ontstaan;
 - een telefonische afspraak maken.
- een gesprekje voeren aan de kassa;
 - een telefoongesprek voeren om een boodschap aan te nemen;
 - een informeel gesprekje voeren met een collega tijdens de pauze;
 - een gesprek voeren met een cliënt in de zorg of met een klant in een bekende situatie;
 - de weg vragen;
 - om extra uitleg of hulp vragen wanneer je een opdracht, vraag of instructie niet begrijpt;
 - een praatje maken met iemand die je kent;
 - op een passende manier klanten of collega's begroeten;
 - deelnemen aan een werkoverleg;
 - overleggen over werkzaamheden met een leidinggevende of ervaren collega;
 - een gesprekje met een clubgenoot;
 - vragen hoeveel iets kost in de winkel.

Concreter

Met meer hulp

5. Leerroutes en voorbeelden voor spreken

Leerroutes taal praktijkonderwijs – spreken (1F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	----------------------------------

SPREKEN NIVEAU 1F

Taken

	A	B	C	D
Een monoloog houden				
Kan alledaagse aspecten beschrijven, zoals mensen, plaatsen en zaken				
Kan verslag uitbrengen van gebeurtenissen en activiteiten				
Kan verslag uitbrengen van persoonlijke ervaringen				
Kan een kort, voorbereid verhaal of korte presentatie houden en daarbij op eenvoudige vragen reageren				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Samenhang				
Maakt eigen gedachtegang voor de luisteraar begrijpelijk, hoewel de structuur van de tekst nog niet altijd klopt				
Afstemming op doel				
Blijft trouw aan spreekdoel, soms met hulp van een ander				
Afstemming op publiek				
Past het taalgebruik aan aan de luisteraar(s)				
Kan gebruik maken van ondersteunende materialen om een voorbereide presentatie beter aan het publiek over te brengen				
Woordgebruik en woordenschat				
Zie Gesprekken				
Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing				
Zie Gesprekken				
Houding, intonatie en mimiek ondersteunen het gesprokene				
Pauzes, valse starts en herformuleringen komen af en toe voor				

Leerroutes taal praktijkonderwijs – spreken (2F)

Te behalen doel

Aan werken, maar
doel niet noodzakelijk
te behalen

Geen doel voor
deze leerroute

SPREKEN NIVEAU 2F

Taken

	A	B	C	D
Een monoloog houden				
Kan in grote lijnen redenen en verklaringen geven voor eigen meningen, plannen en handelingen	■	■	■	■
Kan een kort verhaal vertellen	■	■	■	■
Kan informatie verzamelen om over een onderwerp uit eigen interessegebied een voorbereide presentatie te geven	■	■	■	■
Kan vragen beantwoorden naar aanleiding van deze presentatie	■	■	■	■

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Samenhang				
Kan een duidelijk verhaal houden met een samenhangende opsomming van punten en kan daarbij het belangrijkste punt duidelijk maken	■	■	■	■
Gebruikt korte eenvoudige zinnen en verbindt deze door <i>meestal</i> de juiste, eenvoudige voegwoorden en verbindingswoorden	■	■	■	■
Afstemming op doel				
Geeft spreekdoel duidelijk vorm (instruerend, informatief, onderhoudend enz.) zodat het voor de luisteraar herkenbaar is	■	■	■	■
Afstemming op publiek				
Kan het verschil tussen formele en informele situaties herkennen	■	■	■	■
Maakt de juiste keuze voor het register en het al dan niet hanteren van taalvariatie (dialect, jongerentaal)	■	■	■	■
Kan de luisteraar(s) boeien door middel van concrete voorbeelden en ervaringen	■	■	■	■
Woordgebruik en woordenschat				
Zie Gesprekken	■	■	■	■
Vloeiendheid, verstaanbaarheid en grammaticale beheersing				
Zie Gesprekken	■	■	■	■
Is goed te volgen	■	■	■	■
Kan zich gemakkelijk uitdrukken	■	■	■	■
Vloeiendheid kan minder zijn als er nagedacht moet worden over de grammaticale vorm, de te kiezen woorden en herstel van fouten	■	■	■	■

SPREKEN - Voorbeeldtaken

Leerroute A	Leerroute B
<p>Als leerroute B, plus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vertellen waar je meer informatie kunt vinden over het verzorgen van planten en dieren; • de betekenis uitleggen van pictogrammen op bijv. een verfbus/fles oplosmiddel; • vertellen wat de functie is van verschillende soorten gereedschappen; • vertellen wat het verschil is tussen koken, bakken, braden, grillen en frituren; • vertellen wat de basisbeginselen zijn van het veilig bewaren van voedsel; • uitleggen wat fifo betekent (afkorting van het Engelse first in – first out; dit is een schappenvulstelsel, waarbij in het winkelschap nieuwe artikelen achteraan bijgeplaatst worden); • vertellen hoe verschillende voedingswaren opgeslagen moeten worden; • bij het serveren van een zelfbereid product (aan klasgenoten) iets vertellen over het product aan de hand van een eigen tekst en daarover vragen kunnen beantwoorden; • in eigen woorden vertellen hoe je zuinig was kunt drogen; • beschrijven welke schoonmaakmiddelen en -methoden er zijn voor het schoonmaken van een werk-/leefruimte en aan kunnen geven welk middel en/of methode voor welk doel wordt gebruikt; • met behulp van argumenten een ander overtuigen van de meerwaarde van bewust en zuinig omgaan met energie; • uitleggen hoe je hygiënisch werkt in de keuken. 	<p>Als leerroute C, plus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jezelf voorstellen aan onbekenden tijdens een vergadering; • beschrijven welke schoonmaakmiddelen en -methoden er zijn voor het schoonmaken van een werk-/leefruimte; • aan de hand van een fietscontrolelijst bevindingen in eigen woorden vertellen aan een leidinggevende; • uitleg geven over je sport of hobby; • vertellen wat je hebt gezien toen twee kinderen ruzie kregen op het kinderdagverblijf; • vertellen waar je informatie kunt vinden over het verzorgen van dieren; • verwoorden waarom je schilderwerk wel of niet leuk vindt om te doen en of je daar arbeidsmatig mee aan de slag zou willen; • uitleggen hoe je hebt gehandeld toen je een kind zag vallen op het kinderdagverblijf; • uitleggen of je wel of niet op hygiënische wijze voedsel aan het bereiden bent; • uitleggen wat het belang van een verzorgd uiterlijk in de horeca is en wat jij daaraan doet; • uitleggen wat ervoor nodig is om veilig te werken en wat jij die dag hebt gedaan om veilig te werken; • vertellen hoe je gewerkt hebt tijdens het laden of lossen van een vrachtauto; • uitleggen wat jij hebt gedaan om volgens de regels te werken.

Abstracter, minder contextgebonden

Zelfstandiger, met minder hulp

SPREKEN - Voorbeeldtaken

Leerroute C

Leerroute D

Als leerroute D, plus:

- bij het serveren van een zelfbereid product (aan klasgenoten) iets kunnen vertellen over het product aan de hand van een eigen tekst;
- in eigen woorden vertellen hoe je van vuile was naar opgevouwen en opgeborgen was komt, welk wasmiddel en hoeveel er gebruikt moet worden;
- vertellen welke schoenpoetsmaterialen er zijn;
- vertellen in welke stappen een raam met een kozijn gezeemd moet worden;
- aangeven hoe divers sanitair schoongemaakt moet worden;
- vertellen welk type klussen je het meeste aanspreekt;
- een klant bedanken voor een bestelling;
- een gast bedanken voor het bezoek;
- in eigen woorden vertellen hoe je was kunt drogen;
- verwoorden waarom je schilderwerk wel of niet leuk vindt om te doen;
- uitleggen wat je morgen gaat doen en waarom;
- uitleggen hoe je voedsel aan het bereiden bent;
- uitleggen wat jij doet om er verzorgd uit te zien;
- uitleggen wat jij hebt gedaan om veilig te werken;
- de weg ergens naartoe uitleggen.

- jezelf of een ander voorstellen;
- beschrijven hoe je kamer of de straat waarin je woont eruit ziet;
- vertellen wat je graag eet en wat je graag doet;
- in eigen woorden vertellen wat je gisteren hebt meegemaakt;
- vertellen of je de film die je net hebt gezien leuk vond;
- vertellen bij wie je op bezoek bent geweest;
- aangeven dat iets op, of bijna op, is;
- iemand welkom heten;
- vertellen over je gevoelens.

Concreter

Met meer hulp

6. Leerroutes en voorbeelden voor luisteren

Leerroutes taal praktijkonderwijs – luisteren (1F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	----------------------------------

LUISTEREN NIVEAU 1F

Taken

	A	B	C	D
1. Luisteren naar instructies				
Kan voldoende feitelijke informatie halen uit instructies en aanwijzingen om taken of handelingen uit te kunnen voeren				
2. Luisteren als lid van een live publiek				
Kan de hoofdlijn begrijpen van korte informatieve, instructieve en betogende teksten met een duidelijke structuur en voldoende herhaling				
Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen				
3. Luisteren naar radio en tv en naar gesproken tekst op internet				
Kan hoofdpunten van korte en duidelijke berichten op radio en tv en via internet begrijpen als onderwerp en context bekend zijn				
Kan selectief luisteren om de benodigde informatie zoals openingstijden, adres, telefoonnummer te halen uit korte berichten op bijvoorbeeld een telefoonbeantwoorder				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Begrijpen				
Kan hoofdzaken uit de tekst halen				
Kan via selectie belangrijke informatie uit de tekst halen en kan de manier van luisteren daar op afstemmen (bijvoorbeeld globaal, precies, selectief/gericht)				
Interpreteren				
Kan informatie en meningen interpreteren voor zover deze dicht bij de leerling staan				
Kan relaties leggen tussen tekstuele informatie en eigen kennis en ervaringen				
Evalueren				
Kan een oordeel over een tekst(deel) of tv- of radioprogramma (of fragment ervan) verwoorden				
Samenvatten				
Kan aantekeningen maken. Kan de informatie gestructureerd weergeven				

Leerroutes taal praktijkonderwijs – luisteren (2F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	----------------------------------

LUISTEREN NIVEAU 2F

Taken

	A	B	C	D
1. Luisteren naar instructies				
Kan uitleg en instructies over concrete onderwerpen begrijpen				
2. Luisteren als lid van een live publiek				
Kan een helder gestructureerde voordracht, toespraak of les begrijpen over vertrouwde onderwerpen binnen het eigen vak- of interessegebied				
Kan een voorgelezen of verteld verhaal begrijpen				
3. Luisteren naar radio en tv en naar gesproken tekst op internet				
Kan de hoofdpunten begrijpen van (nieuws) berichten, documentaires, reclameboodschappen en discussie-programma's over vertrouwde onderwerpen				
Kan films en tv-series geschikt voor zijn leeftijd volgen				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Begrijpen				
Kan de hoofdgedachte van de tekst weergeven. Kan onderscheid tussen hoofd- en bijzaken maken				
Kan relaties tussen tekstdelen leggen				
Kan informatie ordenen (bijvoorbeeld op basis van signaalwoorden) voor een beter begrip				
Kan wanneer nodig de betekenis van onbekende woorden afleiden uit de vorm, woordsoort, samenstelling of context				
Kan beeldspraak herkennen				
Kan een relatie leggen tussen tekst en beeld				
Interpreteren				
Kan informatie en meningen interpreteren				
Kan de bedoeling van de spreker(s) of het doel van de makers van een programma verwoorden				
Evalueren				
Kan een oordeel over de waarde van een tekst(deel) of tv- of radioprogramma (of fragment ervan) verwoorden voor zichzelf en kan dit oordeel toelichten				
Samenvatten				
Kan een eenvoudige tekst voor zichzelf samenvatten				

LUISTEREN - Voorbeeldtaken

Leerroute A

Als leerroute B, plus:

- uitleg over de regels van het kinderdagverblijf of ehbo-voorschriften;
- uitleg over verschillende snij-, kook-, opslag- en schoonmaaktechnieken;
- uitleg over het gebruik van verschillende (fiets-, installatie-, motorvoertuig-) gereedschappen en (fiets-, installatie-, motorvoertuig-) onderdelen;
- instructies van ouders over de verzorging van hun kind op het kinderdagverblijf;
- een discussieprogramma over jongeren en sport
- een advies van de (huis)arts.

Leerroute B

Als leerroute C, plus:

- werkinstructies en –voorschriften;
- uitleg over hoe je een lichtbron kunt aanleggen;
- uitleg over de werking van een verbrandings- of dieselmotor;
- een instructie over het schoonmaken van onderdelen;
- een instructie over het verwijderen van behang;
- uitleg van een kok tijdens een stage;
- de hoofdpunten uit een nieuwsbericht;
- sportinstructies;
- een televisieprogramma als Puberuil.

Abstracter, minder contextgebonden

Zelfstandiger, met minder hulp

LUISTEREN - Voorbeeldtaken

Leerroute C

Leerroute D

Als leerroute D, plus:

- uitleg over onderhoud van materiaal;
- een instructie over verzorging van kind of patiënt;
- uitleg van een gast over hoe hij de biefstuk wil;
- informatie over wat patiënten wel of niet mogen;
- een instructie over het (de-)monteren van onderdelen;
- vertrouwde onderwerpen in het journaal;
- een omroepbericht bij treinvertraging;
- informatie bij het afsluiten van een contract voor de mobiele telefoon.

- een instructie van de leerkracht, werkgever, (ervaren) collega of stagebegeleider;
- een samenvatting van gemaakte afspraken door een leidinggevende;
- feedback op eigen handelen;
- een reactie van een kind of patiënt tijdens verzorging;
- een klacht van een ontevreden klant;
- een instructie van de leraar tijdens een uitje van school;
- de hoofdpunten van het jeugdjournaal;
- informatie over vertrek- en aankomsttijden op het station of het vliegveld.

Concreter

Met meer hulp

7. Leerroutes en voorbeelden voor lezen

Leerroutes taal praktijkonderwijs – lezen (1F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	-------------------------------

LEZEN NIVEAU 1F

Taken

	A	B	C	D
1. Lezen van informatieve teksten				
Kan eenvoudige <i>informatieve</i> teksten lezen, zoals zaakvakteksten, naslagwerken, (eenvoudige) internetteksten, eenvoudige schematische overzichten				
2. Lezen van instructies				
Kan eenvoudige <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals (eenvoudige) routebeschrijvingen en aanwijzingen bij opdrachten (uit de methode)				
3. Lezen van betogende teksten				
Kan eenvoudige <i>betogende</i> teksten lezen, zoals voorkomend in schoolboeken voor taal- en zaakvakken, maar ook advertenties, reclames, huis- aan huisbladen				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Techniek en woordenschat				
Kan teksten zodanig vloeiend lezen dat woordherkenning tekstbegrip niet in de weg staat				
Kent de meest alledaagse (frequente) woorden				
Kan de betekenis van een enkel onbekend woord uit de context afleiden				
Begrijpen				
Herkent specifieke informatie, wanneer naar één expliciet genoemde informatie-eenheid gevraagd wordt (letterlijk begrip)				
Kan (in het kader van het leesdoel) belangrijke informatie uit de tekst halen en zijn manier van lezen daarop afstemmen (bijvoorbeeld globaal, precies, selectief/gericht)				
Interpreteren				
Kan informatie en meningen interpreteren voor zover deze dicht bij de leerling staan				
Evalueren				
Kan een oordeel over een tekst(deel) verwoorden				
Samenvatten				
--				
Opzoeken				
Kan informatie opzoeken in duidelijk geordende naslagwerken, zoals woordenboeken, telefoongids e.d.				
Kan schematische informatie lezen				
Kan relaties met de tekst expliciteren				

Leerroutes taal praktijkonderwijs – lezen (2F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	----------------------------------

LEZEN NIVEAU 2F

Taken

	A	B	C	D
1. Lezen van informatieve teksten				
Kan <i>informatieve</i> teksten lezen, waaronder: schoolboek- en studieteksten (voor taal en zaakvakken)				
Kan standaardformulieren lezen				
Kan populaire tijdschriften lezen				
Kan teksten van internet lezen				
Kan notities en schematische informatie (waarin verschillende dimensies gecombineerd worden) lezen				
Kan alledaags nieuws in de krant lezen				
2. Lezen van instructies				
Kan <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals recepten				
Kan veel voorkomende aanwijzingen en gebruiksaanwijzingen lezen				
Kan bijsluiters van medicijnen lezen				
3. Lezen van betogende teksten				
Kan <i>betogende</i> vaak redundante teksten lezen, zoals: reclameteksten, advertenties, folders				
Kan brochures van formele instanties lezen				
Kan licht opiniërende artikelen uit tijdschriften lezen				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Techniek en woordenschat				
Op dit niveau is de woordenschat geen onderscheidend kenmerk van leerlingen meer				
De woordenschat van de leerling is voldoende om teksten te lezen, en wanneer nodig kan de betekenis van onbekende woorden uit de vorm, de samenstelling of de context afgeleid worden				
Begrijpen				
Kan de hoofdgedachte van de tekst weergeven				
Maakt onderscheid tussen hoofd- en bijzaken				
Legt relaties tussen tekstdelen (inleiding, kern, slot) en teksten				
Ordent informatie (bijvoorbeeld op basis van signaalwoorden) voor een beter begrip				
Begrijpt beeldspraak (letterlijk en figuurlijk taalgebruik)				
Interpreteren				
Legt relaties tussen tekstuele informatie en meer algemene kennis				
Kan de bedoeling van tekstgedeeltes en/of specifieke formuleringen duiden				
Kan de bedoeling van de schrijver verwoorden				
Evalueren				
Kan relaties tussen en binnen teksten evalueren en beoordelen				
Samenvatten				
Kan een eenvoudige tekst beknopt samenvatten voor eigen begrip				
Opzoeken				
Kan informatie zoeken (op bv. het internet of in de schoolbibliotheek) bijvoorbeeld op basis van trefwoorden				

LEZEN - Voorbeeldtaken

Leerroute A

Als leerroute B, plus:

- schoolboeken en studieteksten voor taal en zaakvakken (bijv. elektro-, installatie- of fietstechniek, VCA);
- notities;
- schematische informatie (waarin verschillende dimensies gecombineerd worden), zoals (schets-)tekeningen van tuinaanleg, verzorgingstips voor cliënten in de verzorging, werkkaarten, schappenplannen, orderbonnen, pakbonnen, orderpicking-informatie);
- veiligheidsregels;
- hygiënevoorschriften en milieuregels;
- ARBO-voorschriften, bedrijfs-voorschriften;
- de regels van het kinderdagverblijf, ehbo-voorschriften;
- werkinstructies en –voorschriften;
- uitleg over verschillende snij-, kook-, bereidings-, opslag- en schoonmaaktechnieken, handleidingen;
- uitleg over het gebruik van verschillende (fiets-, installatie-, motorvoertuig-) gereedschappen en (fiets-, installatie-, motorvoertuig-) onderdelen;
- instructies die ouders hebben meegegeven over de verzorging van hun kind op het kinderdagverblijf;
- voorwaarden om een (telefoon)abonnement af te sluiten.

Leerroute B

Als leerroute C, plus:

- standaardformulieren;
- teksten van internet;
- het alledaagse nieuws in de krant;
- recepten (incl. afkortingen);
- etiketten van schoonmaakproducten, bestrijdingsmiddelen, (dier)verzorgings- en (dier-/plant-) voedingsproducten;
- informatie op labels van kleren;
- bijsluiters van medicijnen;
- de gebruiksaanwijzing van bijv. de wasmachine, de droger;
- informatie over welk mes je voor welke snijtechniek gebruikt;
- informatie over wat patiënten wel en niet mogen;
- uitleg over hoe je een lichtbron kunt aanleggen.
- de gebruiksaanwijzing van de C.V.;
- een eenvoudige (schoolboek)tekst over de werking van een verbrandings- of dieselmotor;
- een instructie over het (de-)monteren van onderdelen;
- een instructie over het verwijderen van behang;
- coderingen van voltage en wattage op lampen;
- beschrijvingen van verschillen tussen soorten gereedschap;
- een stroomkring;
- brochures van formele instanties;
- het reglement van een sportclub.

Abstracter, minder contextgebonden

Zelfstandiger, met minder hulp

LEZEN - Voorbeeldtaken

Leerroute C

Leerroute D

Als leerroute D, plus:

- eenvoudige werktekeningen;
- aanwijzingen bij opdrachten (uit de methode);
- eenvoudige werkinstructies en -voorschriften;
- eenvoudige montagetekeningen (IKEA);
- huis-aan-huisbladen;
- eenvoudige voorlichtingsbrochures;
- eenvoudige productetiketten;
- populaire tijdschriften;
- bewegwijzering (bijv. in gemeentehuis);
- eenvoudige productinformatie en etiketten;
- koppen van de krant;
- veiligheidsinstructies van een zwembad;
- de indeling bij de competitie van een amateurclub.

- boodschappenlijstjes;
- eenvoudige routebeschrijvingen;
- eenvoudige recepten;
- eenvoudige gebruiksaanwijzingen die bestaan uit een stappenplan;
- kassabonnen;
- advertenties;
- reclames;
- verkeersborden.

Concreter

Met meer hulp

8. Leerroutes en voorbeelden voor schrijven

Leerroutes taal praktijkonderwijs – schrijven (1F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	----------------------------------

SCHRIJVEN NIVEAU 1F

Taken

	A	B	C	D
1. Correspondentie				
Kan een briefje schrijven				
Kan een kaart of e-mail schrijven om informatie te vragen, iemand te bedanken, te feliciteren, uit te nodigen e.d.				
2. Formulieren invullen, berichten, advertenties en aantekeningen				
Kan een kort bericht, een boodschap met eenvoudige informatie schrijven				
Kan eenvoudige standaardformulieren invullen				
Kan aantekeningen maken en overzichtelijk weergeven				
3. Verslagen, werkstukken, samenvattingen, artikelen				
Kan een verslag schrijven i.h.k.v. het werk				
Kan een werkstuk schrijven en daarbij stukjes informatie uit verscheidene bronnen samenvatten				
4. Vrij schrijven				
Kan in een verhaal, in een informatieve tekst of in een gedicht: gebeurtenissen beschrijven				
Kan eigen ideeën, ervaringen, en fantasieën opschrijven				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Samenhang				
De informatie is zodanig geordend, dat de lezer de gedachtegang gemakkelijk kan volgen en het schrijfdoel bereikt wordt				
De meest bekende voegwoorden (en, maar, want, omdat) zijn correct gebruikt, met andere voegwoorden komen nog fouten voor				
Fouten met verwijswaarden komen voor. Samenhang in de tekst en binnen samengestelde zinnen is niet altijd duidelijk				
Afstemming op doel				
N.v.t. op 1F				
Afstemming op publiek				
Gebruikt basisconventies bij een formele brief: Geachte/ Beste en Hoogachtend/Met vriendelijke groet				
Hanteert verschil informeel/ formeel				
Woordgebruik en woordenschat				
Gebruikt voornamelijk frequent voorkomende woorden				
Spelling, interpunctie en grammatica				
Zie bijlage 1				
Gebruikt eenvoudige zinsconstructies redelijk accuraat				
Leesbaarheid				
Hanteert een titel				
Voorziet een brief op de gebruikelijke plaats van datering, adressering, aanhef en ondertekening				
Besteedt aandacht aan de opmaak van de tekst (handschrift, bladspiegel, eventueel beeldende elementen en kleur)				

Leerroutes taal praktijkonderwijs - schrijven (2F)

	Te behalen doel		Aan werken, maar doel niet noodzakelijk te behalen		Geen doel voor deze leerroute
---	-----------------	---	--	---	----------------------------------

SCHRIJVEN NIVEAU 2F

Taken

	A	B	C	D
1. Correspondentie				
Kan e-mails schrijven				
Kan informele brieven schrijven				
- en daarbij meningen uitdrukken				
- en gevoelens uitdrukken				
Kan met behulp van standaard-formuleringen eenvoudige zakelijke brieven produceren en schriftelijke verzoeken opstellen				
2. Formulieren invullen, berichten, advertenties en aantekeningen				
Kan notities, berichten en instructies schrijven waarin eenvoudige informatie van onmiddellijke relevantie voor vrienden, docenten en anderen wordt overgebracht				
Kan een advertentie opstellen om bijvoorbeeld spullen te verkopen				
Kan aantekeningen maken tijdens een uitleg of les				
3. Verslagen, werkstukken, samenvattingen, artikelen				
Kan verslagen en werkstukken schrijven met behulp van een stramien en daarbij informatie uit verscheidene bronnen samenvoegen				
Kan verslagen schrijven met behulp van een stramien				
Kan onderhoudende teksten schrijven en kan overtuigen met argumenten				
Kan een collage, een krant of muurkrant maken				

Kenmerken van de taakuitvoering

	A	B	C	D
Samenhang				
Gebruikt veelvoorkomende verbindingswoorden (als, hoewel) correct				
Hanteert bij een tekst een volgorde; inleiding, kern en slot				
Kan alinea's maken				
Kan inhoudelijke verbanden expliciet aangeven				
Maakt soms nog onduidelijke verwijzingen en fouten in de structuur van de tekst				
Afstemming op doel				
Kan in teksten met een eenvoudige lineaire structuur trouw blijven aan het doel van het schrijfproduct				
Afstemming op publiek				
Past woordgebruik en toon aan het publiek aan				
Woordgebruik en woordenschat				
Varieert het woordgebruik				
Fouten met idiomatische uitdrukkingen komen nog voor				
Spelling, interpunctie en grammatica				
Zie bijlage 1				
Vertoont een redelijke grammaticale beheersing				
Leesbaarheid				
Gebruikt een titel en tekstkopjes				
Heeft bij langere teksten (meer dan twee A4) ondersteuning nodig bij aanbrengen van de lay-out				

SCHRIJVEN - Voorbeeldtaken

Leerroute A

Als leerroute B, plus:

- een sollicitatieformulier invullen;
- een eenvoudige zakelijke brief;
- een abonnement (digitaal) opzeggen;
- een adreswijziging doorgeven;
- via e-mail reageren op een klacht;
- een e-mail met een persoonlijke ervaring of een reisverslag;
- de eindevaluatie van een stage of een stageverslag.

Leerroute B

Als leerroute C, plus:

- een bestelling in een restaurant noteren;
- een berichtje schrijven naar aanleiding van een telefoongesprek;
- standaardformulieren bij het laden en lossen van goederen of bij voorraadinventarisatie;
- eigen aantekeningen in de les;
- een verslag van een schoolreisje;
- wensen van een klant bij een fietsreparatie opschrijven;
- een advertentie opstellen voor op marktplaats of in een lokale krant;
- een inpaklijst maken.

Abstracter, minder contextgebonden

Zelfstandiger, met minder hulp

SCHRIJVEN - Voorbeeldtaken

Leerroute C	Leerroute D
<p>Als leerroute D, plus:</p> <ul style="list-style-type: none">• een uitnodiging voor een feest;• een werkbriefje invullen;• een berichtje sturen over hoe je een feestje; vond, of dat je het leuk vond dat je werd uitgenodigd;• een afspraak noteren;• een berichtje met de vraag of iemand voor het eten wil zorgen vanavond.	<ul style="list-style-type: none">• een verjaardags- of vakantiekaart;• een boodschappenlijstje;• een berichtje dat je niet thuis bent of later komt;• persoons- en adresgegevens;• een WhatsAppje, sms'je aan vrienden en familie.

Concreter

Met meer hulp

Referenties

Boswinkel, N., Buijs, K., Noteboom, A., & Os, S. van (2012). *Passende perspectieven – rekenen. Overzichten van Leerroutes*. Enschede: SLO. Geraadpleegd op 12-11-2014, van www.passendeperspectieven.slo.nl/rekenen/routes

Doorlopende leerlijnen taal en rekenen (2009). *Een nadere beschouwing. Over de drempels met taal en rekenen*. Enschede: SLO.

Expertgroep Doorlopende leerlijnen taal en rekenen (2009). *Referentiekader taal en rekenen. De referentieniveaus*. Enschede: SLO.

Inspectie van het Onderwijs (2013). *Toezichtkader voortgezet onderwijs 2013*. Geraadpleegd op 12-11-2014, van <http://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/Toezicht/Toezichtkaders>

Inspectie van het Onderwijs (2014). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2012/2013*. Geraadpleegd van <http://publicaties.onderwijsinspectie.nl/xmlpages/page/onderwijsverslag-2012-2013/>

Jansma, N., Kleunen, E. van, & Leenders, E. (2009). *Een recept voor taal*. Enschede: SLO.

Langberg, M., Leenders, E., & Koopmans, A. (2012). *Passende perspectieven – taal: overzichten van leerroutes*. Enschede: SLO. Geraadpleegd op 12-11-2014, van <http://www.passendeperspectieven.slo.nl/taal/routes/>

Langberg, M., Leenders, E., & Koopmans, A. (2012). *Passende perspectieven – taal: wegwijzer*. Enschede: SLO. Geraadpleegd op 12-11-2014 van <http://www.passendeperspectieven.slo.nl/taal/wegwijzer/>

Langberg, M., Leenders, E., & Koopmans, A. (2012). *Passende perspectieven – taal. Profielschetsen*. Enschede: SLO. Geraadpleegd op 12-11-2014, van <http://www.passendeperspectieven.slo.nl/taal/profiel/>

Langberg, M., Leenders, E., & Koopmans, A. (2012). *Passende perspectieven – taal: maatwerkenaanpassingen*. Enschede: SLO. Geraadpleegd op 12-11-2014, van <http://www.passendeperspectieven.slo.nl/taal/maatwerk/>

Maa, J. de (2009). *Taal en AKA. Aan de slag met taal in de AKA-opleiding*. Ede: MBO 2010.

Ministerie van OCW. (2010). *Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen*. Staatsblad 194.

Platform Praktijkonderwijs (2013). *Curriculum Praktijkonderwijs*, invoeringsplan d.d. 12 maart 2013. Rotterdam: Platform Praktijkonderwijs.

Schoonhoven, R. van, & Haan, M. van de (2013). *Voor de leerling aan het werk! Handreiking samenwerking praktijkonderwijs – mbo*. Rotterdam: Platform praktijkonderwijs.

Bijlage Niveaus voor spelling, interpunctie en grammaticale begrippen voor werkwoordspelling

Bron: Expertgroep Doorlopende leerlijnen taal en rekenen (2009). *Referentiekader taal en rekenen. De referentieniveaus*. Enschede: SLO.

Spelling	1F	2F	3F	4F
1. Alfabetische spelling	+			
2. Orthografische spelling	+			
3. Morfologische spelling	+			
Hieronder vallen de schrijfwijze van achtervoegsels, de meervoudsvorming, de verkleinwoordsvorming, regel van gelijkvormigheid bij assimilatie (zakdoek/zaddoek), vorming bijvoeglijk naamwoord				
Moelijke gevallen:				
a) meervoud –s na klinker (meisjes, garages, fuchsia's, cafés)		+		
b) verkleinwoord na open klinker (paraplutje)		+		
c) 's in 's ochtends		+		
d) stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden op –en		+		
e) meervouds –n bij zelfstandig gebruikte verwijzing (allen versus alle)		+		
f) wel/niet –n in samengestelde woorden.		+		
4. Morfologische spelling op syntactische basis				
Werkwoordspelling waarvan een deel zuiver morfologische is, zoals tegenwoordige tijd meervoud, verleden tijd van werkwoorden met stam of –d (antwoordde(n)), hele werkwoord	+			
Moelijke gevallen:				
<i>Persoonsvorm</i>				
a) homofone gevallen: tegenwoordige tijd stam op –d enkelvoud (hij wordt/word)		+		
b) tegenwoordige tijd (klankvaste of zwakke) werkwoorden, enkelvoud		+		
c) verleden tijd (klankvaste of zwakke) werkwoorden met stam op –d of –t		+		
d) tegenwoordige tijd 2e persoon of 3e persoon achter de persoonsvorm (word jij ziek, wordt je broer, wordt je de toegang)			+	
e) met prefix, homofoon met voltooid deelwoord (hij beoordeelt/beoordeeld)			+	
<i>Voltooid deelwoord</i>				
h) homofone gevallen (verhuisd/verhuist)			+	
5. Logografisch: geen regels, maar kennis van vaststaande combinatie tussen klank en teken zoals /sj/ geschreven als	+			
6. Overige regels				
a) spelambigue woorden		+		
b) schrijfwijze van tussenklanken –s en –e(n)			+	
c) gebruik van trema en koppelteken			+	
Leestekens				
1. Hoofdletters en punten	+			
2. Vraagtekens, uitroepetekens en aanhalingstekens	+			
3. Hoofdletters bij eigenaam en directe rede		+		
4. Komma's, dubbele punten			+	
Overige regels				
Afbreekregels	+			
Aaneenschrijving en losschrijving (moelijkste gevallen)			+	
Grammaticale begrippen voor werkwoordspelling				
Werkwoord, tijd van het werkwoord, getal, persoon, persoonsvorm, voltooid deelwoord, stam, hele werkwoord, onderwerp, zwakke/sterke werkwoorden, werkwoordelijk gezegde, 'kofschip'	+			

